

SIPRI YEARBOOK 2020

**Armaments,
Disarmament and
International
Security**

Samenvatting

vlaams
vredes**instituut**

STOCKHOLM INTERNATIONAL PEACE RESEARCH INSTITUTE

SIPRI is een onafhankelijk internationaal instituut dat onderzoek verricht naar conflicten, bewapening, wapenbeheersing en ontwapening. Sinds zijn oprichting in 1966 verstrekt SIPRI informatie, analyses en aanbevelingen op basis van open bronnen aan beleidsmakers, onderzoekers, media en geïnteresseerden.

THE SIPRI YEARBOOK

Het *SIPRI Yearbook 2020* combineert originele gegevens van domeinen als wereldwijde militaire uitgaven, internationale wapenhandel, wapenproductie, kernwapens, gewapende conflicten en multilaterale vredesoperaties, met state-of-the-art analyses van belangrijke aspecten van wapenbeheersing, vrede en internationale veiligheid.

Dit document is een samenvatting van het SIPRI Yearbook 2020 en bevat een selectie van gegevens en analyses uit het jaarboek.

INHOUD

1. Inleiding: Internationale stabiliteit en menselijke veiligheid in 2019	1
---	---

Deel I. Gewapende conflicten en conflictbeheersing

2. Wereldwijde ontwikkelingen inzake gewapende conflicten, vredesprocessen en vredesoperaties	2
3. Gewapende conflicten en vredesprocessen op het Amerikaanse continent	5
4. Gewapende conflicten en vredesprocessen in Azië en Oceanië	6
5. Gewapende conflicten en vredesprocessen in Europa	7
6. Gewapende conflicten en vredesprocessen in het Midden-Oosten en Noord-Afrika	9
7. Gewapende conflicten en vredesprocessen in Sub-Saharaans Afrika	10

Deel II. Militaire uitgaven en bewapening

8. Militaire uitgaven	13
9. Internationale wapenhandel en ontwikkelingen inzake wapenproductie	15
10. Wereldkernmachten	18

Deel III. Non-proliferatie, wapenbeheersing en ontwapening

11. Nucleaire ontwapening, beheersing en non-proliferatie van kernwapens	19
12. Chemische en biologische veiligheidsdreigingen	22
13. Conventionele wapenbeheersing en nieuwe wapentechnologieën	24
14. Controle op de handel in wapens en <i>dual-use</i> goederen	25

Bijlagen	28
----------	----

1. INLEIDING: INTERNATIONALE STABILITEIT EN MENSELIJKE VEILIGHEID IN 2019

DAN SMITH

Deze 51e editie van het *SIPRI Yearbook* bevat informatie die op een aanhoudende verslechtering van de voorwaarden voor internationale stabiliteit wijst. Deze trend blijkt uit de onafgebroken stijging van de militaire uitgaven en de geraamde waarde van de wereldwijde wapenhandel, maar ook uit het inmiddels chronische karakter van de zich ontvouwende crisis op het vlak van wapenbeheersing en de wereldwijde geopolitieke verhoudingen en steeds toxisch wordende regionale rivaliteiten. Bovendien woeden wereldwijd nog steeds een groot aantal gewapende conflicten, terwijl weinig signalen op onderhandelde oplossingen in de nabije toekomst wijzen.

Brandhaarden

In 2019 vonden onder meer in het Midden-Oosten en Zuid-Azië gevaarlijke confrontaties plaats tussen belangrijke mogendheden. Door raketaanvallen, proxy-aanvallen en dreigende navigatiebeperkingen in de Perzische Golf nam midden 2019 de kans toe dat Iran ten oorlog zou trekken tegen Saoedi-Arabië en andere regionale mogendheden, en mogelijk zelfs tegen de Verenigde Staten. We zagen ook een escalatie van de gewapende confrontaties tussen twee kernmachten, India en Pakistan, in verband met Kasjmir. In beide gevallen keerde de rust uiteindelijk weer, maar niet als gevolg van klassieke crisisbeheersing.

Wapenbeheersing

In 2019 werd er op dit punt geen vooruitgang geboekt. Op het vlak van kernwapen-

beheersing was er veeleer sprake van een verdere achteruitgang. De Verenigde Staten trokken zich terug uit het Verdrag over de vernietiging van middellange- en kortereafstands-raketten uit 1987 (INF-verdrag) en Rusland schortte formeel zijn verplichtingen op grond van het verdrag op. Het bleef onzeker of het bilaterale verdrag tussen Rusland en de Verenigde Staten over maatregelen voor de verdere vermindering en beperking van strategische aanvalswapens van 2010 (Nieuw START-verdrag) al dan niet verlengd zou worden na zijn huidige einddatum in februari 2021. Bovendien verwaterden de gesprekken over kernontwapening tussen de Democratische Volksrepubliek Korea (Noord-Korea) en de Verenigde Staten in de loop van 2019 en was de nucleaire deal met Iran (Gezamenlijk Alomvattend Actieplan van 2015) tegen het einde van het jaar op sterven na dood.

Klimaatcrisis

We zagen in 2019 positieve signalen die wezen op een verschuiving van de publieke opinie in de richting van steun voor ernstige maatregelen om de klimaatcrisis aan te pakken. Er zal echter heel wat tijd verstrijken tussen de maatregelen en hun impact. Mensen zullen ook tijd nodig hebben om zich aan de gevolgen van de klimaatverandering aan te passen en weerbaarheid te ontwikkelen. Bovendien is nu duidelijk dat de impact van de klimaatverandering vaak aangepakt moet worden binnen de context van de vredesopbouw in door oorlog geteisterde gebieden. Er is nog tijd om ons voor te bereiden op klimaatgerelateerde veiligheidsuitdagingen; meer internationale samenwerking is daarbij de sleutel tot het succes.

Internationale samenwerking

Niet alleen om de klimaatverandering aan te pakken is er nood aan samenwerking, ook om het hoofd te bieden aan heel wat andere belangrijke, hedendaagse uitdagingen moeten we de krachten bundelen. Het is uiterst zorgwekkend hoe groot de spanningen en onenigheden op het internationale politieke toneel zijn, vooral in de relaties tussen de drie grote mogendheden (China, Rusland en de Verenigde Staten). Maar zelfs regeringen met een afkeer van diplomatie, moeten vaststellen dat het haast onmogelijk is om oplossingen voor gezamenlijke problemen te vinden zonder enige samenwerking. De verspreiding van het coronavirus (COVID-19) toont ten overvloede aan dat ook andere wereldproblemen vandaag de dag samenwerking vereisen met het oog op de menselijke veiligheid en internationale stabiliteit. ●

2. WERELDWIJDE ONTWIKKELINGEN INZAKE GEWAPENDE CONFLICTEN, VREDESPROCESSEN EN VREDESOPERATIES

In 2019 deden zich in minstens 32 staten actieve gewapende conflicten voor: 2 op het Amerikaanse continent, 7 in Azië en Oceanië, 1 in Europa, 7 in het Midden-Oosten en Noord-Afrika, en 15 in Sub-Saharaans Afrika. Net als in de voorgaande jaren vond het merendeel daarvan plaats binnen één land tussen het regeringsleger en een of meer gewapende niet-statelijke groepen. In drie gevallen ging het om grootschalige gewapende conflicten (met meer dan 10.000 doden als gevolg van het conflict in de loop van het jaar): Afghanistan, Jemen en Syrië. Daarnaast woedden er vijftien gewapende conflicten van hoge intensiteit (tussen 1.000 en 9.999 doden als gevolg van het conflict): Mexico, Nigeria, Somalië, de Democratische Republiek Congo (DRC), Irak, Burkina Faso, Libië, Mali, Zuid-Soedan, de Filippijnen, India, Myanmar, Kameroen, Pakistan en Egypte. In de andere gevallen ging het om gewapende conflicten van lage intensiteit (met 25 tot 999 doden als gevolg van het conflict). Slechts één gewapend conflict werd uitgevochten tussen staten (confrontaties op de grens tussen India en Pakistan). In twee gevallen vochten regeringstroepen tegen gewapende groepen die aanspraak maken op een onafhankelijke staat (conflict tussen Israël en Palestijnse groeperingen, en tussen Turkije en Koerdische groeperingen). De drie grootschalige gewapende conflicten en het merendeel van de gewapende conflicten van hoge intensiteit werden geïnternationaliseerd.

Gevolgen van gewapende conflicten

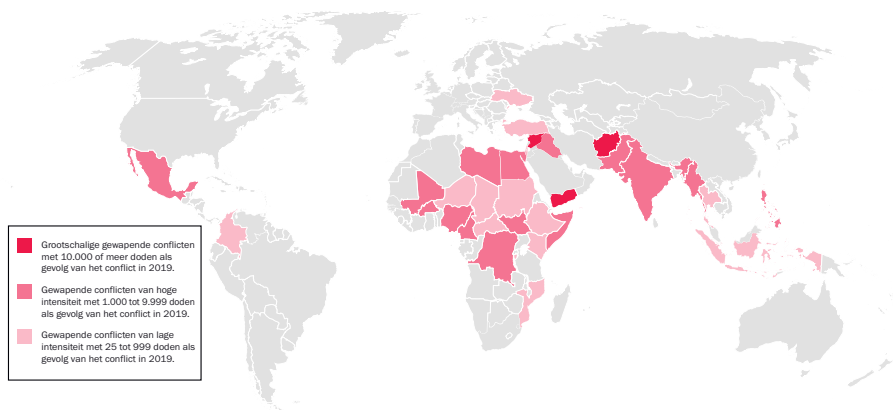
De verminderde intensiteit van verscheidene gewapende conflicten in 2019 leidde tot een verdere afname van het aantal dodelijke slachtoffers van deze conflicten.

De recente dalende trend die in 2014 was ingezet, werd daarmee voortgezet. Begin 2019 waren wereldwijd 70,8 miljoen mensen gedwongen ontheemd (van wie meer dan 25,9 miljoen vluchtelingen). De langdurige ontheemdingscrisissen in Afghanistan, de Centraal-Afrikaanse Republiek (CAR), de DRC, Myanmar, Somalië, Zuid-Soedan, Syrië, Venezuela, Jemen en de Sahel hielden aan. In 2019 hadden bijna 30 miljoen mensen in vijf landen (Afghanistan, de CAR, Haïti, Somalië en Zuid-Soedan) en twee regio's (het stroomgebied van het Tsjaadmeer en de centrale Sahel) dringend nood aan voedsel- en voedingshulp en ondersteuning in hun levensonderhoud.

Vredesakkoorden

In 2019 werden 21 nieuwe vredesakkoorden gesloten, waarvan 10 lokale akkoorden en 11 nationale akkoorden. Deze laatste waren echter voor het merendeel hernieuwings- of uitvoeringsakkoorden. In Sub-Saharaans Afrika werden twee belangrijke nieuwe nationale vredesakkoorden ondertekend: in de CAR en in Mozambique. De relatief vreedzame machtsoverdracht in Ethiopië (in 2018) en Soedan (in 2019), en de implementatie van een vredesakkoord uit 2018 in Zuid-Soedan leidden in 2019 tot een aanzienlijke afname van het wapengeweld in deze drie staten. Vredesprocessen in twee van de meest langdurige en complexe gewapende conflicten leverden in 2019 gemengde resultaten op: in Afghanistan mislukten de vredesgesprekken tussen de taliban en de Verenigde Staten, waarna ze in november 2019 werden hervat, en in Jemen werd het Stockholm-akkoord uit 2018 aangevuld met een nieuw vredesakkoord (het Riyad-akkoord van november 2019).

GEWAPENDE CONFLICTEN IN 2019

Opmerking: De grenzen die op deze kaart aangeduid staan, impliceren geen enkele goedkeuring of aanvaarding door SIPRI.

RAMING VAN HET AANTAL DODEN ALS GEVOLG VAN CONFLICTEN

De vijf gewapende conflicten waarbij in 2019 naar schatting het grootste aantal doden viel, speelden zich af in Afghanistan, Jemen, Syrië, Mexico en Nigeria. Met in totaal bijna 98.000 dodelijke slachtoffers waren deze conflicten goed voor bijna 78 procent van alle doden als gevolg van conflicten in 2019.

Trends in multilaterale vredesoperaties

In 2019 waren er 61 actieve multilaterale vredesoperaties: één meer dan het jaar ervoor. Twee operaties liepen in 2019 af: de *Temporary International Presence in Hebron* en de *Mission for Justice Support* van de VN in Haïti (MINUJUSTH). Drie operaties gingen in 2019 van start: de *Integrated Office* van de VN in Haïti (de opvolger van MINUJUSTH), de *Mission to Support the Hodeidah Agreement* van de VN in Jemen en de *Integrated Border Assistance Mission* van de EU in Libië die sinds het begin van zijn nieuwe mandaat als een multilaterale vredesoperatie geldt.

Ondanks deze lichte toename van het aantal multilaterale vredesoperaties daalde het aantal personeelsleden dat in de loop van 2019 bij de operaties werd ingezet met 4,8 procent: van 144.791 op 31 december 2018 naar 137.781 op 31 december 2019. Deze daling kwam voornamelijk op het conto van de vredesoperaties van de VN en had in hoofdzaak te maken met de terugtrekking van personeel in Sub-Saharaans Afrika. Toch blijven de Verenigde Naties de toonaangevende organisatie op het terrein: zij zijn verantwoordelijk voor meer dan een derde van alle multilaterale vredesoperaties en voor bijna twee derde van al het personeel dat in het kader van deze operaties wordt ingezet.

De *African Union Mission* in Somalië bleef in 2019 de grootste multilaterale vredesoperatie, ondanks een inkrimping van de strijdkrachten. De top drie van landen die het grootste aantal man-schappen leveren, bleef ongewijzigd in vergelijking met 2018: Ethiopië voerde de ranking aan, gevolgd door de Verenigde Staten en Oeganda. Deze twee laatste landen hebben hun hoge plaats op de ranking voornamelijk te danken aan hun medewerking aan niet-VN-operaties.

In 2019 bleef het jaarlijkse aantal doden door vijandelijke actie bij VN-vredesoperaties relatief stabiel in vergelijking met het voorgaande jaar. Opvallend: op één na maakten alle geüniformeerde VN-personeelsleden die door vijandelijke actie om het leven kwamen, deel uit van de *UN Multidimensional Integrated Stabilization Mission* in Mali. ●

3. GEWAPENDE CONFLICTEN EN VREDESPROCESSEN OP HET AMERIKAANSE CONTINENT

In 2019 deden zich in twee landen op het Amerikaanse continent niet-internationale gewapende conflicten voor (zoals dit in het internationaal humanitair recht wordt gedefinieerd): Colombia en Mexico. Deze en andere landen in de regio werden in 2019 echter getroffen door verscheidene vormen van gewapend geweld die buiten de strenge definities van het internationaal humanitair recht vallen.

Colombia

Het Colombiaanse vredesakkoord van 2016 met de *Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia* (FARC) en het *Ejército del Pueblo* (EP) werd in de loop van 2019 verder geïmplementeerd. Tegelijk was de Colombiaanse regering betrokken bij verscheidene niet-internationale gewapende conflicten met niet-statelijke gewapende groepen die het vredesakkoord niet hadden ondertekend, terwijl er ook tussen deze groepen onderling nog conflicten waren. De versnippering van de gewapende groepen dreigt de broze vrede sinds de ondertekening van het vredesakkoord te bedreigen.

Mexico

In Mexico, waar in 2019 het grootste aantal moorden in een eeuw werd gepleegd, ontstond een niet-internationaal gewapend conflict tussen de staat en het Jalisco-kartel (*Cártel Jalisco Nueva Generación* of CJNG). Gezien de omvang van het wapengeweld tussen het regeringsleger en het kartel, en gelet op de goed geoliede structuur van het kartel, werd al vroeg in 2019 de drempel bereikt om van een niet-internationaal gewapend conflict tussen de Mexicaanse staat en het kartel te kunnen spreken.

Vredesoperaties

Er waren in 2019 vier actieve multilaterale vredesoperaties op het Amerikaanse continent: het nieuwe *Integrated Office* van de Verenigde Naties in Haïti, de *Mission for Justice Support* van de Verenigde Naties in Haïti, de *Verification Mission* van de Verenigde Naties in Colombia en de *Mission to Support the Peace Process* van de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS) in Colombia. Daarnaast richtte de OAS een speciale commissie op over Nicaragua. De *Mission to Support the Fight against Corruption and Impunity* van de OAS in Honduras kon met de Hondurese regering echter geen akkoord bereiken over een hernieuwing van zijn mandaat.

Crimineel geweld

Volgens het VN-bureau voor drugs- en misdaadbestrijding vielen wereldwijd veel meer doden door criminele activiteiten dan door conflicten en terrorisme samen. Afgaand op het aantal moorden waarin de georganiseerde misdaad een belangrijke rol speelt, bleef het Amerikaanse continent in 2019 's werelds gewelddadigste regio.

Politieke onrust

2019 werd ook gekenmerkt door politieke onrust die in heel wat landen in de regio tot demonstratiegolven leidde. Hoewel de protesten door uiteenlopende problemen of gebeurtenissen op gang werden gebracht, waren de onderliggende oorzaken vaak gelijklopend: de economische druk onder invloed van de trage economisch groei sinds 2015, de blijvende grote ongelijkheid, de ontevredenheid over de werking van de democratische instellingen en processen, en de aanhoudende problemen in verband met corruptie en machtsmisbruik door de politieke en economische elites. ●

4. GEWAPENDE CONFLICTEN EN VREDESPROCESSEN IN AZIË EN OCEANIË

Zeven landen in Azië en Oceanië kregen in 2019 te maken met actieve gewapende conflicten. Drie van deze landen lagen in Zuid-Azië: Afghanistan (grootschalige geïnternationaliseerde burgeroorlog), India (grensconflict en binnenlandse gewapende conflicten van hoge intensiteit) en Pakistan (grensconflict en binnenlandse gewapende conflicten van hoge intensiteit). De overige vier landen liggen in Zuidoost-Azië: Indonesië (binnenlands gewapend conflict van lage intensiteit), Myanmar (binnenlands gewapend conflict van hoge intensiteit), de Filipijnen (binnenlands gewapend conflict van hoge intensiteit) en Thailand (binnenlands gewapend conflict van lage intensiteit).

Twee opkomende trends bleven in 2019 aanzetten tot bezorgdheid: (a) het toenemende geweld als gevolg van identiteitspolitiek, etnische of religieuze polarisatie, of beide; en (b) de opmars van transnationale gewelddadige jihadistische groeperingen. Enkele van deze groepen die het best georganiseerd zijn, zijn actief in Zuidoost-Azië en met name in Indonesië, Maleisië en de Filipijnen.

Afghanistan en Noord-Korea

Twee vredesprocessen gingen er in 2019 op achteruit: op het Koreaanse schiereiland stokten de gesprekken tussen Noord-Korea en de Verenigde Staten, en de mislukking van de vredesgesprekken tussen de taliban en de Verenigde Staten in september 2019 leidde tot een hernieuwd pessimisme omtrent het mogelijke einde van de jarenlange oorlog in Afghanistan (ondanks de hervatting van de gesprekken in november 2019). De oorlog in Afghanistan was in 2019

GEWAPENDE CONFRONTATIES TUSSEN TWEE KERNMACHTEN: INDIA EN PAKISTAN

Een militante groepering met basis in Pakistan pleegde in februari 2019 een zelfmoordaanslag in het door India bestuurde Kasjmir. Deze aanslag – de dodelijkste in Kasjmir in meer dan dertig jaar – zorgde voor een scherpe maar korte opflakking van het conflict tussen India en Pakistan, die allebei over kernwapens beschikken. Hoewel de acute crisis afgewend werd, bleven de spanningen het hele jaar aanhouden. India liet weten dat het incident een einde maakte aan zijn eigen onuitgesproken beleid van strategische terughoudendheid en kondigde aan dat vergelding voor elke aanval die werd geacht met Pakistan gelinkt te zijn, ‘het nieuwe normaal’ zou worden.

het dodelijkste gewapende conflict in de hele wereld met bijna 42.000 dodelijke slachtoffers. De stijging van het aantal zelfmoordaanslagen en aanvallen met geïmproviseerde explosieven (IED's) door antiregeringsgroepen – in het bijzonder de taliban – en de toename van de Amerikaanse luchtbombardementen droegen bij tot meer burgerslachtoffers.

Myanmar

In Myanmar werd in 2019 tegen een achtergrond van toenemend geweld – vooral in de staat Rakhine – weinig vooruitgang geboekt met het aan de gang zijnde vredesproces. De vrijwillige terugkeer naar Myanmar van bijna een miljoen Rohingya die in 2017 gedwongen het land moesten verlaten, leek tegen het einde van het jaar nog minder waarschijnlijk, ook al bleven de humanitaire omstandigheden in de vluchtelingenkampen in Bangladesh er onverminderd op achteruitgaan. Gerechtigheid voor de vermeende gruweldaden tegen de Rohingya en andere etnische minderheden

in Myanmar kon nog steeds niet gerealiseerd worden, ondanks de hangende procedures bij het Internationaal Strafhof en het Internationaal Gerechtshof om de verantwoordelijken te straffen. ●

5. GEWAPENDE CONFLICTEN EN VREDESPROCESSEN IN EUROPA

In 2019 was er in Europa één actief gewapend conflict: het geïnternationaliseerde binnenlandse gewapende conflict van lage intensiteit in Oekraïne tussen het Oekraïense regeringsleger en de door Rusland gesteunde separatisten. Dit gewapend conflict leidde sinds april 2014 tot zo'n 13.000 doden (minstens 3.330 burgers en ongeveer 9.670 strijders). Sedert 2018 is het aantal doden als gevolg van gevechten echter flink gedaald ten opzichte van de voorgaande jaren. In 2019 vielen naar schatting 405 doden als gevolg van gevechten, 886 minder dan in 2018.

Veelbelovende ontwikkelingen in Oekraïne

Dankzij de politieke veranderingen in Oekraïne in de loop van 2019 – en vooral de overwinning van Volodymyr Zelenski bij de presidentsverkiezingen en zijn aanvaarding van de zogenaamde Steinmeier-formule om een einde te maken aan het conflict – ontstonden nieuwe kansen op verdere onderhandelingen. De formule houdt onder meer in dat er lokale verkiezingen zouden worden gehouden in de door de separatisten gecontroleerde districten in het oosten van Oekraïne, wat tot de implementatie van een bijzondere autonome status voor deze gebieden zou kunnen leiden.

In december 2019 keurden de leiders van Frankrijk, Duitsland, Rusland en Oekraïne de Steinmeier-formule goed op de eerste top in het Normandië-formaat in drie jaar tijd. Ze werden het erover eens om tegen het einde van het jaar een 'volledig en allesomvattend' staakt-het-vuren te implementeren en in de eerste helft van 2020 verdere onderhandelingen te voeren.

Ondanks deze veelbelovende nieuwe opening bleven de partijen het fundamenteel oneens over de aard van het conflict en hun betrokkenheid erbij, evenals over de implementatie van de formule en de volgorde waarin dit dient te gebeuren.

Aanhoudende veiligheidsproblemen

Hoewel het grootste deel van Europa al zo'n twee decennia in vrede lijkt te leven, blijven er heel wat spanningen bestaan, zoals: (a) aanhoudende spanningen tussen Rusland en grote delen van de rest van Europa; (b) reeds lang aanslepende conflicten die nog steeds niet werden opgelost, vooral in het gebied van de voormalige Sovjetunie, de westelijke Balkan en Cyprus; en (c) de veiligheidsrespons op de problemen die Europa op zijn zuidelijke flank ondervindt, met onder meer de betrokkenheid van verscheidene Europese staten bij gewapende conflicten in Afghanistan, het Midden-Oosten en Noord-Afrika, en Sub-Saharaans Afrika. In Cyprus kon in 2019 geen politiek akkoord worden gevonden om het conflict te beëindigen, terwijl de ontdekking van olie- en gasvelden, conflicten over de grenzen van de territoriale wateren en de rivaliteit tussen de regionale machten de spanningen verder deden oplopen.

In 2019 waren 18 multilaterale vredesoperaties actief in Europa. Zij waren ook al het jaar ervoor actief.

Onregelmatige migratie en terrorisme

De twee problemen die de jongste jaren prominent aanwezig waren binnen het Europese veiligheidsdenken – onregelmatige migratie en terrorisme – zijn allebei nauw verweven met de ontwikkelingen in het zuiden. De Europese Unie (EU) nam het voortouw bij de inspanningen om de onregelmatige migratie naar Europa onder controle te krijgen en de kwestie vormde een belangrijke stimulans voor het engagement van de EU ten aanzien van Libië en Turkije.

Terrorisme bleef in 2019 een ernstige bedreiging voor de veiligheid in Europa, al suggereerden trendrapporten dat het risico kleiner werd. De aanpak van uit het buitenland teruggekeerde strijders bleef voor Europa een van de grootste uitdagingen in de strijd tegen het terrorisme. ●

6. GEWAPENDE CONFLICTEN EN VREDESPROCESSEN IN HET MIDDEN-OOSTEN EN NOORD-AFRIKA

In zeven landen in het Midden-Oosten en Noord-Afrika waren in 2019 actieve gewapende conflicten aan de gang (net als in 2018): Egypte (binnenlands gewapend conflict van hoge intensiteit), Irak (geïnternationaliseerde burgeroorlog), Israël (extra-statelijk gewapend conflict van lage intensiteit), Libië (geïnternationaliseerde burgeroorlog), Syrië (grootschalige geïnternationaliseerde burgeroorlog), Turkije (buitenstatelijk en binnenlands gewapend conflict van lage intensiteit) en Jemen (grootschalige geïnternationaliseerde burgeroorlog). Alle gewapende conflicten eisten minder dodelijke slachtoffers dan in 2018, afgezien van het conflict in Libië. Heel wat van deze conflicten, die tot honderdduizenden doden en miljoenen ont-heemden leidden, waren met elkaar verweven. Er waren regionale en internationale mogelijkheden bij betrokken, net als talloze niet-statelijke actoren. In de loop van 2019 dreigden de spanningen tussen Iran en de VS (en zijn bondgenoten in de Golf) verschillende keren te escaleren tot een ernstiger interstatelijk militair conflict. Grootschalige antiregeringsprotesten vonden plaats in Algerije, Egypte, Iran, Irak, Jordanië, Libanon, Marokko, de Palestijnse Gebieden en Tunesië.

Complexe en onderling verweven gewapende conflicten in Irak, Syrië en Turkije

Turkije zette zijn militaire operaties in Noord-Irak voort en voerde een nieuwe inval uit in Noord-Syrië na een aangekondigde terugtrekking door de Verenigde Staten. In oktober 2019 creëerden Rusland

ISRAËLISCH-PALESTIJNS CONFLICT

Het complexe Israëlisch-Palestijnse conflict hield in 2019 aan, met toenemende instabiliteit op de Golan en de Westelijke Jordaanoever bovenop de spanningen in Gaza. De Verenigde Staten maakten halfweg 2019 weliswaar het economische gedeelte bekend van het Israëlisch-Palestijnse vredesplan dat ze hadden voorgesteld, maar tegen het einde van het jaar bleek dat er geen vooruitgang was geboekt met het oplossen van het onderliggende conflict.

en Turkije vervolgens een 'veilige zone' in het noordoosten van Syrië, terwijl de Syrische regering zijn greep op het grootste deel van het land verstevigde en verdere strategische winst boekte. Irak bleef een broze staat met zwakke instellingen en groeiende protesten die zich grotendeels in een postconflictsituatie bevond, al suggereerden de beschikbare gegevens dat het aantal dodelijke slachtoffers als gevolg van gevechten zich nog steeds op het niveau van een gewapend conflict van hoge intensiteit bevond.

Libië

In Libië escaleerden de gevechten tussen de twee rivaliserende regeringen in 2019. Er werd ook een verdere internationalisering van het conflict vastgesteld met Egypte, Rusland, Saoedi-Arabië en de Verenigde Arabische Emiraten aan de ene kant en Qatar en Turkije aan de andere kant.

Jemen

De ergste humanitaire crisis ter wereld deed zich in 2019 in Jemen voor. Hoewel aanvankelijk stappen werden ondernomen om het Stockholm-akkoord van december 2018 te implementeren, verhevigden de gevechten in het verbrokkelde zuiden van

Jemen en dreigde de rivaliteit binnen de anti-Houthi-coalitie te escaleren tot een regelrechte burgeroorlog binnen de burgeroorlog, totdat in november 2019 in Riyad een vredesakkoord werd gesloten. De akkoorden van Stockholm en Riyad bieden mogelijk een uitweg om tot een politieke oplossing voor de burgeroorlog in Jemen te komen, maar er wachten nog heel wat uitdagingen gezien de aanhoudende gevechten met de coalitie en tussen de verschillende fracties van de coalitie.

Israëliisch-Palestijns conflict

Het complexe Israëliisch-Palestijnse conflict hield in 2019 aan, met toenemende instabiliteit op de Golan en de Westelijke Jordaanoever bovenop de spanningen in Gaza. De Verenigde Staten maakten halfweg 2019 weliswaar het economische gedeelte bekend van het Israëliisch-Palestijnse vredesplan dat ze hadden voorgesteld, maar tegen het einde van het jaar bleek dat er geen vooruitgang was geboekt met het oplossen van het onderliggende conflict. ●

7. GEWAPENDE CONFLICTEN EN VREDESPROCESSEN IN SUB-SAHARAANS AFRIKA

In 2019 waren er minstens 15 landen in Sub-Saharaans Afrika met actieve gewapende conflicten: Burkina Faso, Burundi, Kameroen, de Centraal-Afrikaanse Republiek (CAR), Tsjaad, de Democratische Republiek Congo (DRC), Ethiopië, Kenia, Mali, Mozambique, Niger, Nigeria, Somalië, Zuid-Soedan en Soedan. In acht gevallen ging het om binnenlandse gewapende conflicten van lage intensiteit. Daarnaast waren er zeven gewapende conflicten van hoge intensiteit (Nigeria, Somalië, de DRC, Burkina Faso, Mali, Zuid-Soedan en Kameroen). Bijna alle gewapende conflicten waren geïnternationaliseerd, onder meer als gevolg van de aanwezigheid van statelijke actoren (rechtstreeks of onrechtstreeks) en de transnationale activiteiten van gewelddadige islamitische groeperingen, andere gewapende groepen en criminele netwerken. Aan de basis van de conflictdynamieken en de etnische en religieuze spanningen lag vaak een combinatie van factoren: een zwakke staat, corruptie, inefficiëntie bij het verlenen van basisdiensten, concurrentie om natuurlijke hulpbronnen, ongelijkheid en een gevoel van marginalisering. Twee andere transversale kwesties bleven het veiligheidsklimaat in de regio bepalen: de aanhoudende internationalisering van de activiteiten op het vlak van terrorismebestrijding en de groeiende impact van de klimaatverandering met watertekort als een bijzonder ernstige uitdaging.

Vredesoperaties

In 2019 waren 20 multilaterale vredesoperaties actief in Sub-Saharaans Afrika (twee minder dan in 2018), waaronder verscheidene grootschalige operaties in landen waar een gewapend conflict woedde zoals de CAR, de DRC, Mali, Somalië en Zuid-Soedan. Het personeel dat in de regio werd ingezet (97.519 op 31 december 2019), nam voor het vierde jaar op rij af tot het laagste niveau sinds 2012.

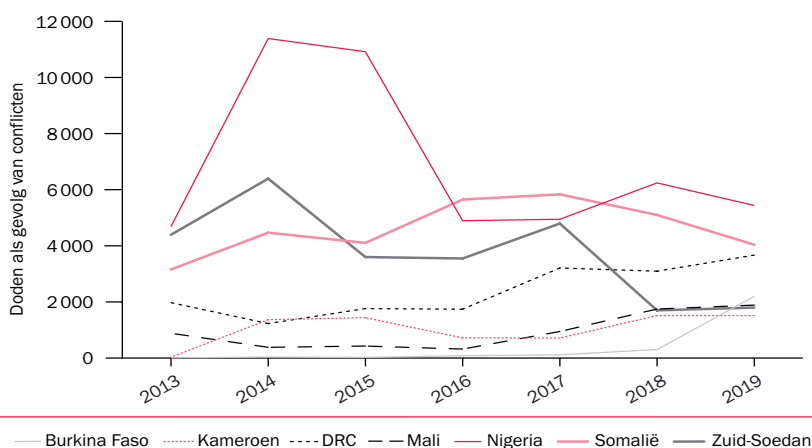
Steeds diepere crisis in de Sahel en de regio van het Tsjaadmeer

De gewapende conflicten in Burkina Faso, Kameroen, Tsjaad, Mali, Niger en Nigeria verergerden allemaal in 2019. De veiligheidsproblemen hielden verband met de opkomst van gewelddadig extremisme en de verspreiding van gewapende niet-

statelijke groepen zoals Boko Haram, dat zich vanuit Nigeria over de hele regio van het Tsjaadmeer verspreidde. Deze gewelddadige extremistische groepen zijn nauw verbonden met rurale opstandelingengroepen die garen spinnen bij de spanningen tussen de gemeenschappen en gebruikmaken van het ongenoegen van gemarginaliseerde gemeenschappen.

Het aantal dodelijke slachtoffers van gewapende conflicten steeg in 2019 aanzienlijk in Burkina Faso door de verbreding van de drie onderling verbonden conflictniveaus: het conflict van de regering met zwaar bewapende islamitische groepen, de confrontaties tussen gewapende etnische en islamitische groepen, en het geweld tussen de gemeenschappen.

DODEN ALS GEVOLG VAN CONFLICTEN IN GEWAPENDE CONFLICTEN VAN HOGE INTENSITEIT IN SUB-SAHARAANS AFRIKA, 2013-2019

DRC = Democratische Republiek Congo.

Bron: Armed Conflict Location & Event Data Project, 'Data export tool', [n.d.].

Centraal-Afrika

In 2019 stond Centraal-Afrika voor twee belangrijke uitdagingen: (a) de implementatie van een nieuw vredesakkoord tussen de regering en gewapende groepen in de CAR, en (b) de politieke transitieperiode in de DRC die gepaard ging met een toename van de onveiligheid en het politieke geweld in de oostelijke provincies, en een aanhoudende gezondheids crisis door uitbraken van mazelen en ebola. ●

EXTERNE NATIONALE EN MULTILATERALE VREDES- EN ANTITERRORISMEOPERATIES IN DE SAHEL EN DE REGIO VAN HET TSJAADMEER

Naam	Bijdragende landen/organisaties	Start/ oprichting	Omvang	Land van inzet
<i>EU Capability Mission Sahel</i> in Niger	EU-lidstaten	2012	115 politiemensen en burgers	Niger
<i>Multidimensional Integrated Stabilization Mission</i> in Mali	VN (voornamelijk Afrikaanse landen, Bangladesh, Egypte, China en Duitsland)	2013	14 438 strijdkrachten, politiemensen en burgers	Mali
<i>EU Training Mission</i> in Mali	EU-lidstaten	2013	697 strijdkrachten en 3 burgers	Mali
<i>Multinational Joint Task Force</i>	Benin, Kameroen, Tsjaad, Niger en Nigeria	2014 ^a	10 746 strijdkrachten	Kameroen, Tsjaad, Niger en Nigeria
<i>Operation Barkhane</i>	Frankrijk	2014 ^b	4 700 strijdkrachten	Burkina Faso, Tsjaad, Mali en Niger
<i>EU Capability Mission Sahel Mali</i>	EU-lidstaten	2015	127 politiemensen en burgers	Mali
<i>Joint Force of the G5 for the Sahel</i>	Burkina Faso, Tsjaad, Mali, Mauritanië en Niger	2017	5 000 strijdkrachten	Burkina Faso, Tsjaad, Mali, Mauritanië en Niger

EU = Europese Unie; G5 = Groep van Vijf; VN = Verenigde Naties.

^a Gestart als een exclusief Nigeriaanse troepenmacht in 1994; uitgebreid met Tsjaad en Niger in 1998.

^b Opvolger van *Operation Serval* die in januari 2013 van start ging en in juli 2014 eindigde.

8. MILITAIRE UITGAVEN

De wereldwijde militaire uitgaven in 2019 worden geraamd op 1.917 miljard USD, goed voor 2,2 procent van het wereldwijde bruto binnenlands product (bbp) of 249 USD per persoon. In 2019 lagen de uitgaven 3,6 procent hoger dan in 2018 en 7,2 procent hoger dan in 2010. Deze vijfde opeenvolgende jaarlijkse stijging van de totale wereldwijde militaire uitgaven was de grootste van het decennium (2010-2019) en overtrof de groei van 2018 met 2,6 procent. De militaire uitgaven gingen ook in minstens vier van de vijf regio's van de wereld de hoogte in: met 5,0 procent in Europa, met 4,8 procent in Azië en Oceanië, met 4,7 procent op het Amerikaans continent en met 1,5 procent in Afrika. Voor het vijfde opeenvolgende jaar kan SIPRI geen raming geven van de totale uitgaven in het Midden-Oosten.

Landen met de grootste militaire uitgaven in 2019

De groei van de totale uitgaven in 2019 werd in hoge mate beïnvloed door de uitgavenpatronen in de Verenigde Staten en China die samen meer dan de helft van de wereldwijde militaire uitgaven voor hun rekening namen. De Verenigde Staten verhoogden hun uitgaven in 2019 voor het tweede jaar op rij tot 732 miljard USD. Dit was 2,7 keer meer dan de 261 miljard USD die werd uitgegeven door China dat in de wereldranglijst voor militaire uitgaven op de tweede plaats komt. China gaf in totaal 5,1 procent meer uit dan in 2018 en 85 procent meer dan in 2010. Met een daling van 16 procent in zijn uitgaven viel Saoedi-Arabië van de derde plaats in 2018 terug naar de vijfde plaats in 2019. Die derde plaats werd voor het eerst ingenomen door India dat 71,1 miljard USD uitgaf, terwijl Rusland door zijn uitgavenstijging van

WERELDWIJDE MILITAIRE UITGAVEN, 2019

Regio	Uitgaven (miljard USD)	Wijziging (%)
Afrika	(41,2)	1,5
Noord-Afrika	(23,5)	4,6
Sub-Saharaans Afrika	1,7	-2,2
Amerikaans continent	815	4,7
Centraal-Amerika en de Caraïben	8,7	8,1
Noord-Amerika	754	5,1
Zuid-Amerika	52,8	0,2
Azië en Oceanië	523	4,8
Centraal-Azië	2,2	16
Oost-Azië	363	4,6
Oceanië	29,0	3,5
Zuid-Azië	88,1	6,4
Zuidoost-Azië	40,5	4,2
Europa	356	5,0
Centraal-Europa	31,5	14
Oost-Europa	74,0	4,9
West-Europa	251	3,9
Midden-Oosten
Totaal wereld	1 917	3,6

() = ruwe schatting; .. = geen beschikbare gegevens.

Uitgaven in huidige (2018) Amerikaanse dollar. Alle wijzigingen voor de periode 2018-2019 zijn aangegeven in reële termen.

4,5 procent van de vijfde naar de vierde plaats opschoof.

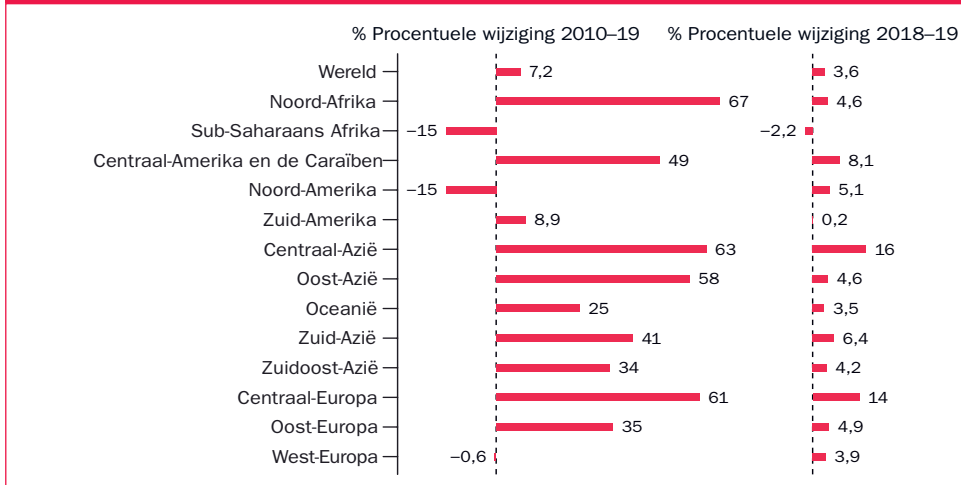
Van de West-Europese landen bleef Frankrijk het meest uitgeven: in 2019 bedroegen zijn militaire uitgaven 50,1 miljard USD. Het land uit de top 15 voor militaire uitgaven dat zijn uitgaven in 2019 echter het sterkst optrok, was Duitsland: zijn militaire uitgaven stegen met 10 procent tot 49,3 miljard USD.

Regionale vergelijkingen

De militaire uitgaven zijn niet gelijkmatig verdeeld over alle regio's in de wereld. In 2019 bedroegen de totale militaire uitgaven in Europa 356 miljard USD, wat overeen-

PROCENTUELE WIJZIGINGEN IN MILITAIRE UITGAVEN PER SUBREGIO

komt met 19 procent van de wereldwijde uitgaven. Daarmee komt Europa in de ranking na de landen van het Amerikaans continent die 815 miljard USD uitgaven (43 procent van het wereldwijde totaal), en Azië en Oceanië die 523 miljard USD spendeerden (27 procent van het wereldwijde totaal). De uitgaven in het Midden-Oosten worden op zo'n 9,4 procent van het wereldtotaal geschat. Met 41,2 miljard USD gaven de Afrikaanse landen het minst van alle regio's uit: slechts 2,1 procent van de wereldwijde militaire uitgaven.

Militaire uitgaven door NAVO-leden

In 2014 pleitten leden van de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO) ervoor om hun militaire uitgaven tot 2 procent van hun bbp op te trekken en minstens 20 procent van hun militaire uitgaven aan uitrusting te besteden. Het aantal Europese NAVO-landen dat 20 procent of meer van zijn militaire uitgaven aan uitrusting besteedde, steeg van 5 in 2014 naar 14 in 2019. De vijf landen die het aandeel van hun

totale militaire uitgaven dat naar uitrusting ging, het sterkst verhoogden – Bulgarije, Hongarije, Litouwen, Roemenië en Slowakije –, liggen allemaal in Centraal-Europa. Hoewel hun fors hogere uitgaven voor uitrusting door diverse factoren werd ingegeven – zoals de noodzaak om hun wapentuig te moderniseren of hun afhankelijkheid van Rusland voor het onderhoud van bestaande wapensystemen te verminderen –, was de voornaamste reden de sterkere dreiging die naar hun aanvoelen van Rusland uitging. Andere Europese NAVO-landen verhoogden het aandeel van hun totale militaire uitgaven dat naar uitrusting ging, in veeleer beperkte mate.

Transparantie van de militaire uitgaven

Om de militaire uitgaven van landen te kunnen opvolgen is transparantie vereist. Het aantal meldingen van militaire uitgaven bij de mechanismen voor de uitwisseling van informatie die door de Verenigde Naties en de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa worden beheerd,

bleef in 2019 afnemen. De rapportering aan een Zuid-Amerikaans register lijkt zelfs helemaal te zijn stopgezet.

Op nationaal niveau is de transparantie zeer verschillend. In sommige staten – vaak deze met militaire regimes – worden militaire uitgaven gefinancierd met fondsen van buiten de overheidsbegroting. Het geval Myanmar, dat in een VN-rapport uit 2019 onder de aandacht werd gebracht, toont duidelijk aan hoe financieringsmechanismen buiten begroting en een gebrek aan transparantie op het vlak van militaire uitgaven het leger in staat kunnen stellen om zonder enige controle op te treden en misdaden tegen minderheden te begaan. ●

9. INTERNATIONALE WAPENHANDEL EN ONTWIKKELINGEN INZAKE WAPENPRODUCTIE

Tussen de periode 2010-2014 en de periode 2015-2019 steeg het volume van de internationale handel in grote wapens met 5,5 procent en bereikte zo zijn hoogste niveau sinds het einde van de Koude Oorlog. Deze groei is een voortzetting van de gestage opwaartse trend die in het begin van de jaren 2000 op gang kwam. Het totale volume in de periode 2015-2019 lag echter nog altijd 33 procent onder dat van de periode 1980-1984, toen de wapenhandel piekte.

Importeurs van grote wapens

SIPRI identificeerde 160 staten als importeurs van grote wapens in de periode 2015-2019. De vijf belangrijkste wapenimporteurs waren Saoedi-Arabië, India, Egypte, Australië en China, die samen 36 procent van de totale wapenimport voor hun rekening namen. De regio die in de periode 2015-2019 het grootste volume aan grote wapens geleverd kreeg, was Azië-Oceanië (goed voor 41 procent van het totale volume) gevolgd door het Midden-Oosten (goed voor 35 procent, een groter aandeel in het totale volume dan in de 13 voorgaande perioden van vijf jaar sinds 1950-1954). Tussen de periode 2010-2014 en de periode 2015-2019 steeg de wapenstroom naar twee regio's: het Midden-Oosten (61 procent) en Europa (3,2 procent). De wapenstromen naar de drie andere regio's nam daarentegen af: Amerikaans continent (-40 procent), Afrika (-16 procent) en Azië-Oceanië (-7,9 procent).

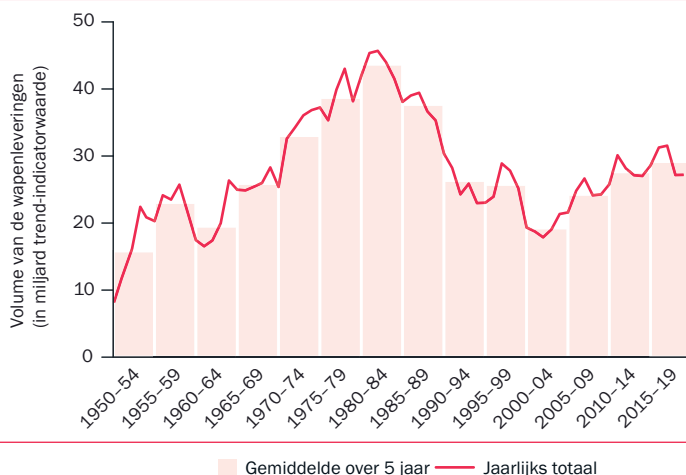
Leveranciers van grote wapens

De vijf grootste leveranciers in de periode 2015-2019 – de Verenigde Staten, Rusland, Frankrijk, Duitsland en China – namen 76 procent van het totale exportvolume voor hun rekening. Sinds 1950 zijn de Verenigde Staten en Rusland (of de Sovjetunie vóór 1992) onafgebroken en met voorsprong de grootste leveranciers. In de periode 2015-2019 was de Amerikaanse wapenuitvoer goed voor 36 procent van het wereldwijde totaal en lag deze 23 procent hoger dan in de periode 2010-14. Veruit de meeste Amerikaanse wapens gingen in de periode 2015-2019 naar Saoedi-Arabië, dat 25 procent van de Amerikaanse wapenexport in ontvangst nam (tegenover 7,4 procent in de periode 2010-2014). De Russische wapenuitvoer daalde daarentegen met 18 procent en zijn aandeel in het wereldwijde totaal ging van 27 procent in de periode 2010-2014 naar 21 procent in de periode 2015-2019. De drie andere belangrijke

leveranciers – Frankrijk (72 procent), Duitsland (17 procent) en China (6,3 procent) – zagen hun wapenuitvoer erop voortgaan tussen de periode 2010-14 en de periode 2015-2019.

De top 10 van leveranciers wordt van oudsher gedomineerd door de Verenigde Staten, Rusland en West-Europese leveranciers. De lijst was doorgaans samengesteld uit leveranciers die voorheen al tot de top 10 behoorden. In de periode 2015-2019 was Zuid-Korea de eerste staat in decennia die tot de top 10 doordrong zonder er ooit eerder te hebben ingestaan. Heel wat van de 68 staten die door SIPRI als exporteurs van grote wapens in de periode 2015-2019 werden geïdentificeerd, zijn kleine exporteurs. De staten die in de top 25 staan, vertegenwoordigden 99 procent van de totale uitvoer. Staten in Noord-Amerika en Europa (inclusief Rusland) waren goed voor 87 procent van alle wapenexport.

TREND IN LEVERINGEN VAN GROTE WAPENS, 1950-2019

DE BELANGRIJKSTE EXPORTEURS EN IMPORTEURS VAN GROTE WAPENS, 2015-2019

Exporteur	Aandeel in het wereldwijde totaal (%)	Importeur	Aandeel in het wereldwijde totaal (%)
1 VS	36	1 Saoedi-Arabië	12
2 Rusland	21	2 India	9,2
3 Frankrijk	7,9	3 Egypte	5,8
4 Duitsland	5,8	4 Australië	4,9
5 China	5,5	5 China	4,3
6 VK	3,7	6 Algerije	4,2
7 Spanje	3,1	7 Zuid-Korea	3,4
8 Israël	3,0	8 VAE	3,4
9 Italië	2,1	9 Irak	3,4
10 Zuid-Korea	2,1	10 Qatar	3,4

VAE = Verenigde Arabische Emiraten.

Transparantie in de wapenhandel

Het aantal staten dat zijn wapenimport en -export meldt aan het VN-register van Conventionele Wapens (UNROCA – *United Nations Register of Conventional Arms*), bleef zeer beperkt en er deden zich verder ook geen grote veranderingen voor met betrekking tot de verschillende nationale en regionale rapporteringsmechanismen. Meer staten kwamen hun verdragsverplichting op grond van het Wapenhandelsverdrag (Arms Trade Treaty – ATT) uit 2013 na en rapporteerden hun wapenimport en -export: hun aantal steeg van 53 staten in 2016 tot 61 staten in 2018.* Aangezien echter meer staten het ATT-verdrag inmiddels ratificeerden, daalde het aandeel van de staten dat een rapport indiende: van 71 procent in 2016 naar 66 procent in 2018.

Financiële waarde van de wapenexport

Hoewel de gegevens van SIPRI niets zeggen over de financiële waarde van de wapenleveringen, publiceren heel wat wapenexporterende landen wel cijfers over de financiële waarde van hun wapenexport. Op basis van deze cijfers schat SIPRI de totale waarde van de wereldwijde wapenhandel in 2017* op minstens 95 miljard USD.

Wapenproductie en militaire dienstverlening

De grootste bedrijven uit de wapenindustrie (buiten China) die actief zijn op het vlak van wapenproductie en militaire dienstverlening worden door SIPRI op basis van hun binnenlandse en buitenlandse wapenverkoop in een top 100 gerangschikt. De totale waarde van de wapenverkoop door bedrijven uit de SIPRI Top 100 bedroeg in 2018* 420 miljard USD, wat neerkomt op een stijging met 4,6 procent tegenover 2017. Deze groei van de wapenverkoop was voornamelijk toe te schrijven aan bedrijven in de Verenigde Staten die de SIPRI Top 100 aanvoeren. ●

* Het recentste jaar waarvoor gegevens beschikbaar zijn.

10. WERELDKERNMACHTEN

Begin 2020 hadden negen staten – de Verenigde Staten, Rusland, het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, China, India, Pakistan, Israël en Noord-Korea – zowat 13.400 kernwapens in hun bezit, waarvan 3.720 bij operationele troepen werden ingezet. Ongeveer 1.800 van deze kernwapens worden in hoge staat van paraatheid gehouden.

Kernwapenarsenalen

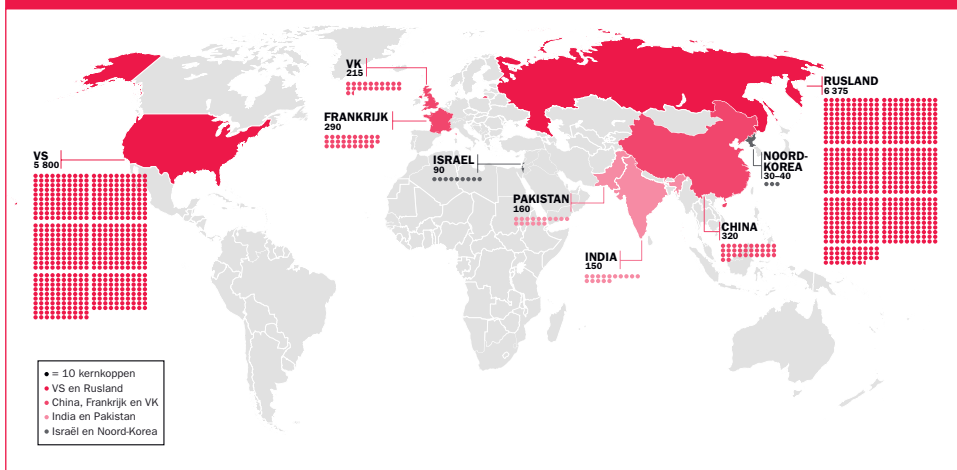
In het algemeen blijft het totale aantal kernkoppen dalen. Dit is voornamelijk toe te schrijven aan het feit dat de Verenigde Staten en Rusland afgedankte kernkoppen ontmantelen. Tegelijk hebben zowel de Verenigde Staten als Rusland uitgebreide en dure programma's lopen om hun kernkoppen, hun raket- en vliegtuiglanceersystemen en hun kernwapenfabrieken te vervangen en te moderniseren. Eind 2019 begonnen de Verenigde Staten een nieuwe kernkop met laag vermogen in te zetten op hun nucleaire onderzeeërs met ballistische raketten.

De kernwapenarsenalen van de andere kernmachten zijn aanzienlijk kleiner maar alle staten zijn bezig met het ontwikkelen of inzetten van nieuwe wapensystemen, of hebben aangekondigd dat ze van plan zijn om dit te doen. China zit midden in een grootscheepse operatie om zijn arsenaal te moderniseren en uit te breiden, en ook van India en Pakistan wordt aangenomen dat ze aan een uitbreiding van hun kernwapenarsenaal werken. Noord-Korea blijft prioriteit geven aan zijn militaire nucleaire programma als centrale pijler van zijn nationale veiligheidsstrategie. Het kondigde in 2019 echter een moratorium aan op het testen van kernwapens en lanceersystemen voor middellange- en langeafstandsraketten.

Geringe transparantie

De beschikbaarheid van betrouwbare informatie over de toestand van de kernwapenarsenalen en -capaciteit van de kernmachten, varieert in hoge mate. De Verenigde Staten verstrekten belangrijke informatie over hun voorraad en nucleaire

WERELDWIJDE KERNWAPENVOORRADEN, 2019

Opmerking: De weergave van de grenzen op deze kaart, impliceert op geen enkele manier een steunbetuiging of aanvaarding door SIPRI.

WERELDWIJDE SPLIJTSTOFVOORRADEN, 2019

Splijtstoffen vormen de grondstof voor kernwapens. Het gaat dan om hoogverrijkt uranium (*highly enriched uranium* – HEU) of gescheiden plutonium. China, Frankrijk, Rusland, het VK en de VS produceerden voor hun kernwapens zowel HEU als plutonium; India en Israël maakten voornamelijk plutonium aan en Pakistan hoofdzakelijk HEU, al verhoogt het nu zijn capaciteit om plutonium te produceren. Noord-Korea produceerde plutonium voor gebruik in kernwapens maar er wordt aangenomen dat het ook HEU voor kernwapens aanmaakt. Alle staten met een civiele nucleaire industrie zijn in staat om splijtstoffen te produceren.

Het Internationale Panel voor Splijtstoffen verzamelt informatie over splijtstofvoorraden overal ter wereld.

Wereldvoorraden, 2019

Hoog verrijkt uranium	~1 335 ton
Gescheiden plutonium	
Militaire voorraden	~220 ton
Civiele voorraden	~300 ton

capaciteit, maar in 2019 stopte de Amerikaanse regering met het vrijgeven van informatie over de omvang van de Amerikaanse voorraad. Ook het VK en Frankrijk gaven enige informatie vrij. Rusland weigert om informatie te verstrekken over de afslanking van zijn arsenaal conform het nieuwe START-verdrag over maatregelen voor de verdere vermindering en beperking van strategische aanvalswapens (Treaty on Measures for the Further Reduction and Limitation of Strategic Offensive Arms - New START) van 2010, ook al deelt het die informatie wel met de Verenigde Staten. China toont zijn nucleaire wapens nu vaker in het openbaar dan vroeger, maar geeft toch weinig informatie vrij over het aantal

WERELDKERNMACHTEN, 2019

Land	Operationele kernkoppen	Andere kernkoppen	Totale voorraad
VS	1 750	4 050	5 800
Rusland	1 570	4 805	6 375
VK	120	95	215
Frankrijk	280	10	290
China	–	320	320
India	–	150	150
Pakistan	–	160	160
Israël	–	90	90
Noord-Korea	–	[30–40]	[30–40]
Totaal	3 720	9 680	13 400

– = nul; [] = onbetrouwbaar cijfer, niet opgenomen in het totaal.

Opmerkingen: ‘Andere kernkoppen’ omvat operationele kernkoppen die in voorraad worden gehouden en afgedankte kernkoppen die nog moeten worden ontmanteld.

De cijfers voor Rusland en de VS komen niet noodzakelijk overeen met die in hun verklaringen voor het Verdrag over maatregelen voor de verdere vermindering en beperking van strategische aanvalswapens (Nieuw START-verdrag) van 2010 vanwege de manier waarop voor het verdrag wordt geteld.

Alle schattingen geven de toestand in januari 2020 weer. Het gaat steeds om benaderende cijfers. SIPRI actualiseert zijn data over de wereldkernmachten jaarlijks op basis van nieuwe informatie en updates van eerdere evaluaties.

wapens of over zijn toekomstige plannen. De regeringen van India en Pakistan leggen verklaringen af over enkele van hun raketproeven, maar verstrekken geen informatie over de status of omvang van hun arsenaal. Noord-Korea erkende dat het tests met kernwapens en raketten uitvoert, maar geeft geen informatie over zijn kernwapencapaciteit. Israël houdt vast aan zijn jarenlange beleid om geen verklaringen af te leggen over zijn kernwapenarsenaal. ●

11. NUCLEAIRE ONTwapening, BEHEERSING EN NON-PROLIFERATIE VAN KERNWAPENS

Russisch-Amerikaanse kernwapenbeheersing

De kans lijkt steeds kleiner te worden dat de resultaten die in het kader van de Russisch-Amerikaanse kernwapenbeheersing werden geboekt, kunnen worden gehandhaafd. Het sinds lang aanslepende conflict tussen de Verenigde Staten en Rusland over een embryonaal wapenbeheersingsverdrag uit de tijd van de Koude Oorlog – het Verdrag over de vernietiging van middel- en kortereafstands raketten tussen de Verenigde Staten en de Sovjetunie uit 1987 (INF-verdrag) – bereikte in 2019 een hoogtepunt met de teloorgang van het verdrag. De Verenigde Staten voerden aan dat Rusland een mobiele kruisraket had ontwikkeld en ingezet die van op de grond wordt gelanceerd en waarvan het vluchtbereik groter is dan het verdrag toestaat. Rusland deed de aantijgingen consequent af als op niets gebaseerde beschuldigingen. In augustus 2019 bevestigden de Verenigde Staten hun terugtrekking uit het INF-verdrag vanwege de weigering van Rusland om tegemoet te komen aan de Amerikaanse bekommernissen omtrent de naleving ervan. Die beslissing betekende het effectieve einde van het verdrag, wat ertoe zou kunnen leiden dat in Europa nieuwe kernwapens zullen worden ingezet.

Rusland en de Verenigde Staten slaagden er ook niet in om vooruitgang te boeken met de verlenging van het enige overblijvende kernwapenbeheersingsakkoord tussen beide landen: het Verdrag over maatregelen voor de verdere vermindering en beperking van strategische aanvalswapens (Nieuw START-verdrag) uit 2010. De twee landen

realiseerden vóór de vooropgestelde deadline in 2018 de laatste vermindering van de strijdkrachten in het kader van het Nieuw START-verdrag. Het verdrag komt echter te vervallen als beide partijen tegen februari 2021 geen akkoord bereiken over een verdere verlenging. De impasse rond het Nieuw START-verdrag ontstond tegen een achtergrond van spanningen tussen Rusland en de Verenigde Staten over rake-tafweer- en geavanceerde wapenlanceersystemen, en aanzienlijke verbeteringen van de Chinese strategische capaciteit.

Nucleaire dialoog tussen Noord-Korea en de Verenigde Staten

In 2019 hielden de spanningen tussen de Verenigde Staten en Noord-Korea aan over de lopende programma's van dit laatste land om kernwapens en lanceersystemen voor ballistische raketten te ontwikkelen. De twee landen bleven vastzitten in een diplomatieke patstelling over de engagementen die hun respectieve leiders tijdens een topontmoeting eerder dat jaar waren aangegaan om vreedzame relaties tot stand te brengen en werk te maken van de nucleaire ontwapening van het Koreaanse schiereiland. Een tweede topontmoeting tussen de staatsleiders in februari 2019 eindigde zonder concrete resultaten. Hoewel Noord-Korea zich aan zijn zelf opgelegde moratorium op kernwapenproeven en tests met ballistische langeafstands raketten bleef houden, voerde het in de loop van het jaar verscheidene vliegtests uit met ballistische kortereafstands raketten, waaronder verscheidene nieuwe systeemtypes.

Iran en het Gezamenlijk Alomvattend Actieplan

In 2019 bleef er controverse bestaan omtrent de implementatie van het

GEAGGREGEERDE CIJFERS VAN DE RUSSISCHE EN AMERIKAANSE STRATEGISCHE AANVALSWAPENS VOLGENS HET NIEUW START-VERDRAG OP 5 FEBRUARI 2011, 1 MAART 2019 EN 1 SEPTEMBER 2019

Datacategorie	Verdrags- limieten	Rusland			VS		
		Feb. 2011	Mar. 2019	Sep. 2019	Feb. 2011	Mar. 2019	Sep. 2019
Operationele ICBM's, SLBM's en zware bommenwerpers	700	521	524	513	882	656	668
Kernkoppen op operationele ICBM's, SLBM's en zware bommenwerpers ^a	1550	1 537	1 461	1 426	1 800	1 365	1 376
Operationele en niet-operationele lanceerinstallaties voor ICBM's, SLBM's en zware bommenwerpers	800	865	760	757	1 124	800	800

ICBM = intercontinentale ballistische raket; SLBM = ballistische raket gelanceerd van op een onderzeeër.

Opmerking: Het verdrag trad in werking op 5 februari 2011. De door het verdrag opgelegde limieten werden op 5 februari 2018 gehaald.

^a Elke zware bommenwerper wordt geacht slechts 1 kernkop te bevatten.

Gezamenlijk Alomvattend Actieplan van 2015 (*Joint Comprehensive Plan of Action – JCPOA*). Dat is een akkoord tussen acht partijen dat als doel heeft om de proliferatiegevoelige nucleaire activiteiten van Iran te beperken en internationaal vertrouwen op te bouwen omtrent het uitsluitend vreedzame karakter van het Iraanse nucleaire programma. In de loop van het jaar kondigde Iran aan dat het zijn naleving van de limieten die het akkoord voorschrijft, geleidelijk zou afbouwen als respons op de herinvoering van sancties door de Verenigde Staten (na de terugtrekking van de Verenigde Staten uit het JCPOA in 2018). Iran riep de andere ondertekenaars van het JCPOA op om waarborgen te verstrekken voor de verlichting van minstens een deel van de sancties – één van de voornaamste voordelen die het JCPOA Iran biedt – ondanks de extraterritoriale impact van de Amerikaanse sancties. Tegen een achtergrond van groeiende politieke spanningen bevestigde het Internationaal Atoomagentschap dat Iran de inspectie- en monitoring-activiteiten door het agentschap conform het JCPOA blijft toestaan.

Multilaterale wapenbeheersing en ontwapening

In het kader van het Verdrag op de niet-verspreiding van kernwapens (het 'Non-proliferatieverdrag' of NPV) uit 1968 vond in april en mei 2019 in New York de derde en laatste vergadering van het Voorbereidend Comité voor de Toetsingsconferentie in 2020 plaats. Door de aanhoudende verdeeldheid van de NPV-leden over verscheidene onderwerpen kon het Voorbereidend Comité het niet eens worden over gezamenlijke aanbevelingen voor de NPV-toetsingsconferentie in 2020.

Er werden ook onafgebroken multilaterale diplomatieke inspanningen geleverd om de inwerkingtreding van het Verdrag tot verbod van kernwapens (*Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons – TPNW*) te promoten. Dit is het eerste verdrag dat een algemeen verbod op kernwapens zou opleggen (inclusief het ontwikkelen, inzetten, bezitten en gebruiken van kernwapens alsook het dreigen met dit soort wapens). In december keurde de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties een resolutie goed

waarin zij alle staten die dit nog niet hadden gedaan, opriep om 'het Verdrag zo snel mogelijk te ondertekenen, te bekrachtigen, te aanvaarden en goed te keuren of zo snel mogelijk tot het Verdrag toe te treden'.

In september 2019 vergaderde de 11e tweejaarlijkse Conferentie ter bevordering van de inwerkingtreding van het CTBT (*Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty* – Alomvattend Kernstopverdrag) in New York. De conferentie vond plaats tegen de achtergrond van de Amerikaanse aantijgingen dat Rusland zijn verbintenissen op grond van het CTBT niet nakwam. Een Conferentie tot de instelling van een zone in het Midden-Oosten die vrij is van kernwapens en andere massavernietigingswapens kwam in november voor het eerst samen op de zetel van de Verenigde Naties in New York. Er wordt al sinds 1974 opgeroepen tot het instellen van een kernwapenvrije zone in het Midden-Oosten. ●

12. CHEMISCHE EN BIOLOGISCHE VEILIGHEIDSDREIGINGEN

Aantijgingen van het gebruik van chemische wapens in Syrië en het Verenigd Koninkrijk

De aantijgingen van het gebruik van chemische wapens in Syrië moesten in 2019 nog steeds worden onderzocht door de Organisatie voor het verbod op chemische wapens (*Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons* – OPCW). De onderzoeksmissie in Syrië meldde in haar rapport van maart 2019 dat er 'redelijke gronden' waren om aan te nemen dat in april 2018 een aanval met chemische wapens had plaatsgevonden in Douma. Enkele van de bevindingen van het rapport bleken controversieel en werden door een aantal landen in vraag gesteld. Buiten Syrië werden onderzoeken uitgevoerd naar een gif van de familie van het novitjok-zenuwgas dat in maart 2018 in het Verenigd Koninkrijk werd gebruikt.

Toewijzing van verantwoordelijkheid voor het gebruik van chemische wapens

De staten die het Verdrag inzake chemische wapens van 1993 (*Chemical Weapons Convention* – CWC) ondertekenden, bleven in 2019 verdeeld over de beslissing uit 2018 om een Onderzoeks- en Identificatieteam (*Investigation and Identification Team* – IIT) op te richten. Dit team moet helpen om de verantwoordelijken voor het gebruik van chemische wapens te identificeren. De verdeeldheid bracht zware institutionele spanningen teweeg binnen de OPCW. Het IIT werd in maart 2019 echter volledig operationeel. Het focust op negen incidenten.

De belangrijkste conferentie van het jaar – de 24e vergadering van de Conferentie van staten bij het CWC-verdrag – bereikte voor het eerst een akkoord over toevoegingen

aan de lijst van chemische stoffen die aan routinecontroles moeten worden onderworpen. Tot de families van chemische stoffen die werden toegevoegd, behoort ook het novitjok-zenuwgas dat in 2018 in het Verenigd Koninkrijk werd gebruikt.

Vernietiging van chemische wapens

Op 31 oktober 2019 was 97,3 procent van de bekende chemische wapens van Categorie 1 vernietigd onder internationale verificatie. De VS blijft de enige bekende staat die chemische wapens bezit die nog niet werden vernietigd, maar naar verwachting zou het zijn resterende vernietigingsactiviteiten volgens de vooropgestelde kalender voltooien.

Beheersing van biologische wapens

In 2019 werden belangrijke biologische ontwapenings- en non-proliferatieactiviteiten uitgevoerd in het kader van de tweede reeks tussentijdse vergaderingen van deskundigen (*Meetings of Experts – MX*) van het Verdrag inzake biologische en toxinewapens van 1972 (*Biological and Toxin Weapons Convention – BTWC*), de vergadering van de staten die partij zijn bij dat Verdrag (*Meeting of States Parties – MSP*) en het Eerste Comité van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties. De MSP van 2019 nam de rapporten van elke MX in overweging, maar net als in 2018 vermeldde het MSP-rapport eenvoudigweg dat er ‘geen consensus werd bereikt over de beraadslagingen, inclusief over mogelijke resultaten van de vergaderingen van deskundigen’. Op voorstel van de voorzitter werd echter een nieuw proces gestart om de rapportering-simpasse te doorbreken en het substantiële werk van de MX aan de MSP en de Toetsingsconferentie van 2021 te kunnen voorleggen. Het proces moedigt staten die partij

zijn bij het verdrag aan om de continuïteit tussen de werkzaamheden van de drie tussentijdse jaren te verzekeren, om samenvattend te werk te gaan en domeinen waarop eensgezindheid bestaat te identificeren, en om een confrontatiegerichte aanpak te vermijden.

Een van de trends die op het terrein ontstonden, is de opkomst van een civiele samenleving die een belangrijke bijdrage levert aan de totstandkoming van wereldwijde dialogen over biologische dreigingen en passende reacties hierop. Dit zou significante implicaties kunnen hebben voor de richting die het de komende jaren uitgaat met de biologische ontwapenings- en non-proliferatieactiviteiten. ●

13. CONVENTIONELE WAPENBEHEERSING EN NIEUWE WAPENTECHNOLOGIEËN

Wereldwijde instrumenten voor conventionele wapenbeheersing

Ondanks de groeiende internationale bekommernis over het gebruik van brandwapens en explosiewapens in bevolkte gebieden (*Explosive Weapons in Populated Areas* – EWIPA) – inclusief het gebruik van geïmproviseerde explosieven (IED's) door niet-statelijke gewapende groepen – leverden de gesprekken in het kader van het Verdrag inzake bepaalde conventionele wapens uit 1981 (*Convention on Certain Conventional Weapons* – CCW) geen nieuwe concrete resultaten op.

Door gebrek aan vooruitgang inzake de CCW probeerden staten zelf nieuwe wapenbeheersingsinstrumenten op poten te zetten. In 2019 organiseerde Ierland in Genève de eerste van een reeks open overlegondes over een politieke verklaring inzake EWIPA met het doel de werkzaamheden af te ronden en een verklaring goed te keuren in 2020.

Internationale meningsverschillen over het uitwerken van normen voor het verantwoord gedrag van staten in de ruimte leidden in 2019 tot de start van twee parallelle processen: een *Open-ended Working Group* en een nieuwe *Group of Governmental Experts*. Gezien het gebrek aan consensus lijkt het weinig waarschijnlijk dat een van beide groepen binnen afzienbare tijd tot een bindend akkoord komt.

Terwijl antipersoonsmijnen (APM's) momenteel nog slechts uiterst zelden door staten worden ingezet, is hun gebruik door niet-statelijke gewapende groepen in conflicten een groeiend probleem. Vooral het gebruik van IED's die door het slachtoffer

DODELIJKE, AUTONOME WAPENSISTEMEN

In het kader van het CCW-Verdrag bleef men binnen de GGE pogingen doen om dodelijke, autonome wapensystemen (*Lethal autonomous weapon systems* – LAWS) te reguleren. De staten zijn het onderling eens dat autonomie in wapensystemen niet onbeperkt mag zijn, maar er blijft onenigheid over de vraag of bijkomende regelgeving nodig is. In 2019 nam de GGE 11 leidende principes aan (waarvan er 10 in 2018 waren voorgesteld) en kwamen ze overeen om mekaar opnieuw in 2020 en 2021 te ontmoeten voor verder overleg. Een meerderheid van staten is van mening dat de GGE substantiële en politiek ambitieuze aanbevelingen moet doen op de 2021 CCW Review Conferentie maar een handvol hoogtechnologische, militaire machten staat vooruitgang in de weg.

worden geactiveerd, is zorgwekkend. APM's werden tussen midden 2018 en oktober 2019 in minstens zes staten door niet-statelijke gewapende groepen gebruikt: Afghanistan, India, Myanmar, Nigeria, Pakistan en Jemen. De niet-statelijke gewapende groepering *Polisario Front of Western Sahara* voltooide de vernietiging van zijn landmijnenvoorraad in 2019. Er werd in 2019 nog steeds clustermunities gebruikt in Syrië.

Een wapenwedloop in de ruimte voorkomen

Sinds 2017 verklaarden enkele landen en vooral de Verenigde Staten de ruimte openlijk tot oorlogsdomein of een gebied voor zowel offensieve als defensieve militaire operaties. Andere landen, waaronder Frankrijk, India en Japan, kondigden in 2019 nieuwe speciale militaire ruimte-eenheden aan en in maart 2019 testte India een antisatellietwapen. Bovendien kondigde de

Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO) in 2019 aan dat de ruimte voortaan een operatiedomein is. Ondanks het toenemende risico op een conflict in de ruimte blijven internationale gesprekken over zowel veiligheids- als beveiligingsaspecten van ruimteactiviteiten geblokkeerd, inclusief het agendapunt van de Verenigde Naties aangaande de Voorkoming van een Wapenwedloop in de Ruimte (*Prevention of an Arms Race in Outer Space* – PAROS).

Dodelijke autonome wapensystemen

Er werden verdere inspanningen geleverd om dodelijke autonome wapensystemen (*Lethal Autonomous Weapon Systems* – LAWS) te reguleren. Een groep van overheidsdeskundigen (*Group of Governmental Experts* – GGE) in het kader van het Verdrag inzake bepaalde conventionele wapens uit 1981 (CCW) boog zich over de problematiek. Hoewel de staten het erover eens werden dat de autonomie van wapensystemen niet onbeperkt mag zijn, blijft er onenigheid bestaan over het feit of bijkomende regulering vereist is. In 2019 keurde de GGE elf basisbeginselen goed (waarvan er tien in 2018 waren voorgesteld) en besloot om in 2020 en 2021 opnieuw samen te komen om de gesprekken voort te zetten. Een meerderheid van de staten wil dat de GGE substantiele en politiek ambitieuze aanbevelingen voorstelt op de CCW Toetsingsconferentie van 2021, maar een handvol technologisch geavanceerde militaire mogelijkheden blijft op de rem staan. ●

14. CONTROLE OP DE HANDEL IN WAPENS EN DUAL-USE GOEDEREN

Wereldwijd werden de multilaterale en regionale inspanningen in 2019 voortgezet om de controles te verscherpen op de handel in conventionele wapens en *dual-use* goederen die in het kader van conventionele, biologische, chemische en nucleaire wapens en hun lanceersystemen kunnen worden gebruikt. Het aantal leden van de verschillende internationale en multilaterale instrumenten die vaste normen voor de handel in wapens en *dual-use* goederen proberen op te stellen en te promoten, bleef stabiel. Tegelijk waren er steeds meer signalen dat de kracht van deze instrumenten in steeds grotere mate wordt ondermijnd door krappe nationale middelen en grotere geopolitieke spanningen. Dit bleek uit de gebrekkige naleving van de rapporterings- en financieringsverplichtingen op grond van het Wapenhandelsverdrag uit 2013 (ATT), verscheidene gerapporteerde schendingen van de wapenembargo's van de Verenigde Naties en geschillen binnen en tussen groepen van landen over hoe de verplichtingen die door deze verschillende instrumenten worden opgelegd, moeten worden geïmplementeerd. Toch boekten de staten in 2019 aanzienlijke vooruitgang bij het maken van afspraken over de uitbreiding en uitwerking van heel wat technische aspecten van deze akkoorden. Zo werkten staten verder in detail uit hoe de fundamentele verplichtingen op grond van het ATT-verdrag moeten worden geïmplementeerd. Ze werden het ook eens over een aantal toevoegingen aan het overzicht van goede praktijken en de controlelijsten die de verschillende exportcontroleregimes aan elkaar linken.

**GELDENDE MULTILATERALE
WAPENEMBARGO'S, 2019**

Verenigde Naties (13 embargo's):

• Centraal-Afrikaanse Republiek (gedeeltelijk) • Democratische Republiek Congo (gedeeltelijk) • Iran (gedeeltelijk) • Irak (NGS) • IS (Islamitische Staat), Al-Qaeda en geassocieerde individuen en entiteiten • Noord-Korea • Libanon (NGS) • Libië (gedeeltelijk) • Somalië (gedeeltelijk) • Zuid-Soedan • Soedan (Darfoer) (gedeeltelijk) • Taliban • Jemen (NGS)

Europese Unie (21 embargo's):

Implementatie van VN-embargo's (10):

• Al-Qaeda, de taliban en geassocieerde individuen en entiteiten • Centraal-Afrikaanse Republiek (gedeeltelijk) • Democratische Republiek Congo (gedeeltelijk) • Eritrea (opgeheven in december 2018) • Irak (NGS) • Libanon (NGS) • Libië (gedeeltelijk) • Noord-Korea • Somalië (gedeeltelijk) • Jemen (NGS)

Aanpassingen van VN-embargo's (2):

• Iran • Soedan (Darfoer)

Van kracht vóór VN-tegenhanger (1):

• Zuid-Soedan

Embargo's zonder VN-tegenhanger (8):

• Wit-Rusland • China • Egypte • Myanmar • Rusland • Syrië • Venezuela • Zimbabwe

Arabische Liga (1 embargo):

• Syrië

IS = Islamitische Staat in Irak en de Levant;
NGS = niet-gouvernementele strijdkrachten;
Gedeeltelijk = Embargo staat wapenleveringen toe aan de regering van de geviseerde staat indien bepaalde voorwaarden vervuld zijn.

Wapenhandelsverdrag (ATT)

De Vijfde Conferentie van staten die partij zijn bij het ATT-verdrag vond in augustus 2019 in Genève plaats. Ondanks spanningen en geschillen werd er vooruitgang geboekt bij het afstemmen van de manier waarop de bepalingen van het verdrag moeten worden

geïmplementeerd, voornamelijk met betrekking tot gendergerelateerd geweld. Het ATT-verdrag blijft het enige internationale akkoord op het vlak van beheersing van wapens of wapenhandel dat expliciete bepalingen over gendergerelateerd geweld bevat. Pogingen van de staten om te specificeren wat zij daarmee bedoelen, zouden in de praktijk belangrijk kunnen zijn voor andere instrumenten. In 2019 kondigden de Verenigde Staten hun voornemen aan om 'hun handtekening terug te nemen' en zich terug te trekken uit het ATT-verdrag, terwijl China aangaf dat het stappen ondernam om tot het verdrag toe te treden. Deze tegengestelde bewegingen zullen zonder enige twijfel gevolgen hebben voor de inspanningen om het lidmaatschap van het ATT-verdrag uit te breiden, maar het blijft moeilijk te voorspellen hoe dit precies zal gebeuren.

Multilaterale wapenembargo's

In 2019 waren 13 wapenembargo's van de Verenigde Naties van kracht, 21 van de Europese Unie en 1 van de Arabische Liga. Er werden geen nieuwe embargo's opgelegd en geen enkel embargo werd opgeheven. Het toepassingsgebied van tien EU-wapenembargo's viel samen met dat van VN-embargo's, drie EU-embargo's waren ruimer (qua tijdsduur, geografisch bereik of type geviseerde wapens) en acht EU-embargo's hadden geen VN-tegenhanger. Het enige wapenembargo van de Arabische Liga (tegen Syrië) had geen VN-tegenhanger. Net als in voorgaande jaren brachten onderzoeken van de VN talloze belangrijke of minder belangrijke schendingen van deze embargo's aan het licht. De implementatie van het VN-wapenembargo tegen Libië heeft bijvoorbeeld weinig effect gehad op de wapenstroom naar het conflict.

In 2019 deden bepaalde wapenleveringen vragen rijzen over welke specifieke activiteiten en goederen onder de EU-wapenembargo's vallen. Zij wezen ook op een mogelijke behoefte aan verbeterde nationale rapporteringsmechanismen en onafhankelijke monitoring.

Exportcontroleregimes

Elk van de vier multilaterale exportcontroleregimes – de Australiëgroep (voor chemische en biologische wapens), het *Missile Technology Control Regime* (MTCR), de Groep van Nucleaire Exportlanden (*Nuclear Suppliers Group* – NSG) en het *Wassenaar Arrangement* betreffende exportcontrole voor conventionele wapens en *dual-use* goederen en technologieën – herzag zijn respectieve lijsten en richtlijnen voor handelscontrole in 2019. Geen van de vier controleregimes liet nieuwe deelnemende staten (of partners) toe in 2019, hoewel bij verschillende onder hen een aantal aanvragen op behandeling wachtten. Geopolitieke spanningen bleven de werkzaamheden van de controleregimes bemoeilijken, vooral de werkzaamheden die politiek gevoelig liggen zoals het delen van informatie over inkoopinspanningen. Daar staat tegenover dat er vooruitgang werd geboekt met de meer technische aspecten van de werkzaamheden van de controleregimes, zoals de aanpassingen van de controlelijsten. In het geval van het *Wassenaar Arrangement* ging het om nieuwe controles op cyberbewakingstools en cyberoorlogsmateriaal. Verscheidene controleregimes ondernamen stappen om nauwer met elkaar samen te werken in verband met overlappingen op hun controlelijsten, inclusief met betrekking tot de mate waarin ze nieuwe technologieën bestrijken.

EU-controles

Om de vier exportcontroleregimes op zijn eenheidsmarkt te implementeren, werkte de EU een gemeenschappelijke rechtsbasis uit voor de controles op de export, tussenhandel, transit en overslag van dual-use goederen en – tot op zekere hoogte – militaire goederen. In 2019 werden de twee belangrijkste EU-instrumenten op dit vlak (het Gemeenschappelijk Standpunt van de EU inzake wapenuitvoer en de EU-verordening inzake dual-use producten) aan een herziening onderworpen. De herziening van het gemeenschappelijk standpunt van de EU werd in september 2019 voltooid en leidde tot beperkte aanpassingen van zowel de tekst van het instrument als de bijbehorende Gids voor de Gebruiker. De herziening van de EU-verordening inzake *dual-use* producten begon in 2011 maar was eind 2019 nog niet afgerond. Hoewel er in 2019 grote vooruitgang werd geboekt, bleek uit de besprekingen ook dat er tussen de partijen – de Europese Commissie, het Europees Parlement en de Raad van de EU – grote meningsverschillen over de algemene bedoeling van de verordening bestonden. ●

Geldende verdragen betreffende wapenbeheersing en ontwapening, 1 januari 2020

- 1925 Protocol inzake het verbod om bij oorlogen gebruik te maken van verstikkende, giftige en andere gassen van bacteriologische oorlogstechnieken (Protocol van Genève 1925)
- 1948 Conventie inzake preventie en bestraffing van de misdaad van genocide (Genocideverdrag)
- 1949 Conventie van Genève (IV) met betrekking tot de bescherming van burgers in oorlogstijd; en protocol I en II van 1977 met betrekking tot de bescherming van slachtoffers van internationale en niet-internationale gewapende conflicten
- 1959 Verdrag inzake Antarctica
- 1963 Verdrag tot verbod van proefnemingen met kernwapens in de dampkring, in de kosmische ruimte en onder water (Gedeeltelijk Kernstopverdrag – PTBT)
- 1967 Verdrag inzake de beginselen waaraan de activiteiten van staten zijn onderworpen bij het onderzoek en gebruik van de kosmische ruimte, met inbegrip van de maan en andere hemellichamen (Ruimteverdrag)
- 1967 Verdrag tot verbod van kernwapens in Latijns-Amerika en de Caraïben (Verdrag van Tlatelolco)
- 1968 Verdrag inzake de niet-verspreiding van kernwapens (Non-Proliferatieverdrag – NPV)
- 1971 Verdrag tot verbod van de plaatsing van kernwapens en andere massavernietigingswapens op of onder de zeebedding en de oceaانبodem en in de ondergrond daarvan (Zeebodemverdrag)
- 1972 Verdrag tot verbod van de ontwikkeling, de productie en de aanleg van voorraden van bacteriologische (biologische) en toxinewapens en inzake de vernietiging van deze wapens (Verdrag tot verbod van Biologische en Toxinewapens – BTWC)
- 1974 Verdrag inzake de beperking van ondergrondse kernwapenproeven (Drempelverdrag voor het verbod op kernwapenproeven – TTBT)
- 1976 Verdrag inzake ondergrondse kern-explosies met een vredelievend doel (Verdrag inzake vredelievende kernexplosies – PNET)
- 1977 Verdrag inzake het verbod van militair of enig ander vijandelijk gebruik van milieuveranderingstechnieken (Verdrag tot verbod van geofysische oorlogvoering)
- 1980 Conventie inzake de fysieke bescherming van kernmaterialen en kerninstallaties
- 1981 Verdrag inzake het verbod of de beperking van het gebruik van bepaalde conventionele wapens die geacht kunnen worden buitensporig leed te veroorzaken of een niet onderscheidende werking te hebben (CCW of Verdrag betreffende onmenselijke wapens)
- 1985 Verdrag inzake een kernwapenvrije zone in de Stille Zuidzee (Verdrag van Rarotonga)
- 1990 Verdrag inzake conventionele strijdkrachten in Europa (CSE-verdrag)
- 1992 Verdrag inzake het open luchtruim
- 1993 Verdrag tot verbod van de ontwikkeling, de productie, de aanleg van voorraden en het gebruik van chemische wapens en inzake de vernietiging van deze wapens (Verdrag inzake chemische wapens – CWC-verdrag)
- 1995 Verdrag inzake een kernwapenvrije zone in Zuidoost-Azië (Verdrag van Bangkok)
- 1996 Verdrag inzake een kernwapenvrije zone in Afrika (Verdrag van Pelindaba)
- 1996 Overeenkomst over de subregionale wapenbeheersing (Overeenkomst van Firenze)
- 1997 Inter-Amerikaanse conventie tegen het illegaal vervaardigen en verhandelen van vuurwapens, munitie, explosieven en ander daarmee verband houdend materiaal (CIFTA)
- 1997 Verdrag inzake het verbod van het gebruik, de aanleg van voorraden, de productie en overdracht van antipersoonsmijnen en de vernietiging ervan (APM-conventie)
- 1999 Inter-Amerikaanse conventie inzake de transparantie van aankopen van conventionele wapens
- 2001 Protocol inzake de controle van vuurwapens, munitie en andere aanverwante materialen in de Ontwikkelingsgemeenschap van Zuidelijk Afrika (SADC-regio)

- 2004 Protocol van Nairobi inzake de preventie, controle en vermindering van kleine en lichte wapens in de regio rond de Grote Meren en in de Hoorn van Afrika
- 2006 ECOWAS-conventie over handvuurwapens, lichte wapens, hun munitie en ander daarmee verband houdend materiaal
- 2006 Verdrag inzake een kernwapenvrije zone in Centraal-Azië (Verdrag van Semipalatinsk)
- 2008 Verdrag inzake clustermunities
- 2010 Verdrag inzake verdere vermindering en beperking van strategische aanvalswapens (Nieuw START-verdrag)
- 2010 Centraal-Afrikaans verdrag voor de controle op kleine en lichte wapens, hun munitie en alle onderdelen en componenten die kunnen worden gebruikt voor hun fabricage, herstelling en assemblage (Verdrag van Kinshasa)
- 2011 Document van Wenen 2011 inzake vertrouwenwekkende en veiligheidsbevorderende maatregelen
- 2013 Wapenhandelsverdrag (ATT-verdrag)

Agreements not yet in force, 1 January 2020

- 1996 Verdrag voor een alomvattend verbod op kernproeven (Alomvattend Kernstopverdrag – CTBT)
- 1999 Overeenkomst over de aanpassing van het verdrag van 1990 inzake conventionele strijdkrachten in Europa
- 2017 Verdrag tot verbod van kernwapens (TPNW)

Security cooperation bodies

Gebeurtenissen uit 2019: Micronesië werd lid van het Anti-proliferatie-initiatief en Argentinië, Brazilië, Chili, Colombia en Paraguay trokken zich terug uit de Unie van Zuid-Amerikaanse Staten (*Unión de Naciones Suramericanas* – UNASUR), terwijl Ecuador en Peru hun uittredingsprocedure startten. Er werden gesprekken gevoerd om een nieuwe regionale groep te vormen met de naam Forum voor de Vooruitgang van Zuid-Amerika (*Foro para el Progreso de América del Sur* – PROSUR). ●

CHRONOLOGISCH OVERZICHT VAN 2019, EEN SELECTIE

- 16 januari De VN-veiligheidsraad richt de UN Mission to Support the Hodeidah Agreement in Jemen op.
- 6 februari De regering van de Centraal-Afrikaanse Republiek en 14 gewapende groepen ondertekenen een vredesakkoord.
- 27 maart India kondigt aan dat het voor het eerst met succes een antisatellietwapen heeft getest.
- 30 april De Venezolaanse oppositieleider Juan Guaidó onderneemt een poging tot staatsgreep tegen president Nicolás Maduro.
- 19 mei Een nieuwe beschuldiging van gebruik van chemische wapens in Kabanah (Syrië) wordt onderzocht door de Organisatie voor het verbod op chemische wapens.
- 20–21 juni Iran schiet een Amerikaanse militaire drone neer. De Verenigde Staten reageren met cyberaanvallen tegen Iraanse inlichtingendiensten en militaire installaties.
- 17 juli De Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) noemt de ebola-uitbraak in de Democratische Republiek Congo een noodsituatie van internationaal belang op het vlak van volksgezondheid.
- 2 augustus De Verenigde Staten trekken zich formeel terug uit het INF-verdrag van 1987 (Verdrag over de vernietiging van middellange- en kortereafstands-raketten).
- 8 september De Amerikaanse president Donald J. Trump verklaart de Afghaanse vredesgesprekken ‘dood’.
- 9 oktober Turkije kondigt de start van militaire operaties in het noordoosten van Syrië aan om een ‘veilige zone’ te creëren.
- 4 november De Verenigde Staten brengen de VN formeel op de hoogte van hun voornemen om zich in 2020 terug te trekken uit het Klimaatakkoord van Parijs uit 2016.
- 31 december Een longontsteking met onbekende oorzaak die in Wuhan (China) werd vastgesteld, wordt aan de WHO gerapporteerd.

SIPRI DATABASES

Databank van SIPRI over militaire uitgaven (Military Expenditure Database)

Geeft een overzicht van de jaarlijkse militaire uitgaven van landen sinds 1949. Dit biedt de mogelijkheid om de bedragen tussen de landen te vergelijken. Deze bedragen worden weergegeven in de lokale munteenheid tegen de huidige prijzen, in Amerikaanse dollar tegen vaste prijzen en wisselkoersen, en als een aandeel van het bruto binnenlands product.

Databank van SIPRI over de wapenindustrie (Arms Industry Database)

Bevat jaarlijkse gegevens sinds 2002 over de totale omzet en inkomsten uit wapenverkoop en militaire diensten voor de 100 bedrijven met de hoogste wapenverkopen ter wereld (met uitzondering van Chinese bedrijven).

Databank van SIPRI over wapenleveringen (Arms Transfers Database)

Geeft een overzicht van alle internationale leveringen van grote conventionele wapens sinds 1950 en is daarmee de uitgebreidste publiek toegankelijke bron van informatie over internationale wapenleveringen.

Databank van SIPRI over wapenembargo's (Arms Embargoes Database)

Geeft informatie over alle wapenembargo's die zijn opgelegd door internationale organisaties als de Europese Unie of de Verenigde Naties, of door een groep landen. Alle embargo's die van kracht zijn of sinds 1998 van kracht waren, worden vermeld.

Databank van SIPRI over nationale rapporten (National Reports Database)

Biedt links naar alle publiek toegankelijke nationale rapporten over wapenexport en wordt voortdurend aangevuld met links naar nieuw gepubliceerde nationale rapporten over wapenexport.

Databank van SIPRI over multilaterale vredesoperaties (Multilateral Peace Operations Database)

Bevat informatie over alle VN- en niet-VN-vredesoperaties sinds 2000, met inbegrip van locatie, data van inzet en actieperiode, mandaat, deelnemende landen, aantal medewerkers, kosten en dodelijke slachtoffers.

De SIPRI-databanken zijn toegankelijk via de website van SIPRI. ●

VLAAMS VREDESINSTITUUT

Het Vlaams Vredesinstituut is een onafhankelijke onderzoeksinstelling bij het Vlaams Parlement. Het Vredesinstituut voert wetenschappelijk onderzoek uit over vredesvraagstukken. Met de resultaten van dat onderzoek wordt het werk van het Vlaams Parlement ondersteund en het wetenschappelijke, politieke en maatschappelijke debat gevoed en gestimuleerd.

Het Vredesinstituut onderzoekt onder meer de wetgeving en het beleid inzake buitenlandse wapenhandel en volgt in feiten en cijfers de wapenproductie en -handel in Vlaanderen. Daarbij besteedt het instituut ook bijzondere aandacht aan (illegale) vuurwapens, conventionele wapens en dual use goederen.

Verder focust het instituut zijn onderzoek op herdenking en herinnering, vredesopvoeding en radicalisering.

Meer informatie op
www.vlaamsvredesinstituut.eu ●

HET SIPRI YEARBOOK 2020 BESTELLEN?

SIPRI Yearbook 2020: Armaments, Disarmament and International Security

Gedrukte en online versie uitgegeven door Oxford University Press

ISBN 978-0-19-886920-7, gebonden

ISBN 978-0-19-190570-4, online

Voor meer informatie, zie **www.sipriyearbook.org**

STOCKHOLM INTERNATIONAL PEACE RESEARCH INSTITUTE

Signalistgatan 9
SE-169 72 Solna, Sweden
Telephone: +46 8 655 97 00
Email: sipri@sipri.org
Internet: www.sipri.org

**vlaams
vredesinstituut**

**De vertaling van deze samenvatting werd mogelijk
gemaakt door het Vlaams Vredesinstituut.**

Leuvenseweg 86
1000 Brussel
Tel. 02/552 4591
vredesinstituut@vlaamsparlement.be
www.twitter.com/Vredesinstituut
www.facebook.com/vlaamsvredesinstituut
www.vlaamsvredesinstituut.eu

SIPRI YEARBOOK 2020

Armaments, Disarmament and International Security

Het *SIPRI Yearbook* is een gezaghebbende en onafhankelijke bron van informatie en analyse over bewapening, ontwapening en internationale veiligheid. Het biedt een overzicht van de inspanningen voor de beheersing van conventionele, nucleaire, chemische en biologische wapens en van de ontwikkelingen op het gebied van internationale veiligheid, wapens en technologie, militaire uitgaven, wapenproductie en wapenhandel, en gewapende conflicten en conflictbeheersing.

Dit document is een samenvatting van de 51e editie van het *SIPRI Yearbook* dat een overzicht biedt van de ontwikkelingen in de loop van 2019 met onder meer:

- *Gewapende conflicten en conflictbeheersing*: een overzicht van de gewapende conflicten en vredesprocessen op het Amerikaans continent, in Azië en Oceanië, Europa, het Midden-Oosten en Noord-Afrika, en Sub-Saharaans Afrika, met bijzondere aandacht voor de wereldwijde en regionale trends op het vlak van vredesoperaties.
- *Militaire uitgaven, internationale wapenhandel en ontwikkelingen inzake wapenproductie*.
- *Wereldkernmachten*: een overzicht van elk van de negen kernmachten en hun nucleaire moderniseringsprogramma's.
- *Kernwapenbeheersing*: de Noord-Koreaanse-Amerikaanse nucleaire diplomatie, de ontwikkelingen met betrekking tot het INF-verdrag en de Russisch-Amerikaanse beheersing van kernwapens en nucleaire ontwapening, en de implementatie van de nucleaire deal met Iran.
- *Chemische en biologische veiligheidsdreigingen*: onder meer het onderzoek naar de aantijgingen van het gebruik van chemische wapens in Syrië en de ontwikkelingen inzake internationale juridische instrumenten tegen chemische en biologische oorlogsvoering.
- *Conventionele wapenbeheersing*: aandacht voor wereldwijde instrumenten, inclusief de inspanningen om dodelijke autonome wapensystemen, cyberwapens en explosieve wapens in bevolkte gebieden te reguleren, en de dialoog ter preventie van een wapenwedloop in de ruimte.
- *Controle op de handel in wapens en dual-use goederen*: de ontwikkelingen in verband met het Wapenhandelsverdrag, multilaterale wapenembargo's en exportcontroleregimes, en de beoordelingsprocedures binnen het rechtskader van de Europese Unie voor dergelijke controles.

Daarnaast vindt u bij deze samenvatting bijlagen met overzichten van wapenbeheersings- en ontwapeningsakkoorden, samenwerkingsverbanden op het gebied van internationale veiligheid en belangrijke gebeurtenissen uit 2019.